

BORBA PROTIV KONTRAIREVOLUCIJE I INTERVENACIONISTA I SLOM MAĐARSKE KOMUNE

Opsežni planovi revolucionarnih snaga da u te dane politički mobilisati svoje redove i da u povoljnem trenutku ofanzive Crvene armije protiv rumunskih intervencionista stupe i same u dejstvo, nisu mogli biti realizovani.

Ofanziva Mađarske crvene armije krajem jula 1919. završena je po nju ikobno. Kontrarevolucionarne i intervencionističke snage bile su premoćnije. Komunari su, i pored sveg herojskog, trpeli teške poraze. U tim poslednjim danima životra i dramatične borbe Mađarske komune protiv kontrarevolucije i intervencionista, učestvovale su i snage I ballkanskog bataljona pod komandom Mike Terzina i političkog ikomesara Svetozara Mošorinskog iz Banata. U tim teškim borbama, na rumunskom frontu, bataljon je, pružajući žilav otpor brojnjim i boljje naoružanim rumunskim jedinicama, bio desetkovani. Od oko 3.000 boraca ovog bataljona većina je u tim borbama izginula, a manji broj zarobili su rumunski intervencionisti.

Drugi balkanski bataljon, na čelu s Karoljem Kovačem iz Subotice i Ivanom Matuzovićem iz Bosne, bio je na demarkaciji liniji prema Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, i u danima neodoljive ofanzive intervencionističkih i kontrarevolucionarnih snaga, dezorganizacije i rasuta u redovima Mađarske crvene armije i sam doživeo istu sudbinu.

Prvog avgusta 1919., posle 133 dana postojanja, Mađarska Sovjetska Republika je doživela slos. Unutrašnje objektivne i

subjektivne slabosti, odbojna agrarna i nacionalna politika, kao i nacionalizacija sitnih preduzeća, pa i većih zanatskih radnji, malodušnost, pa i izdajstvo jednog dela socijaldemokrata, uz koncentrični napad udruženih snaga vojne intervencije i kontrarevolucije, učinili su da je Mađarska komuna, mada moralno, politički, pa i neposredno vojnički pomagana učešćem Vojvodina, odnosno Jugoslovena i drugih naroda u redovima Crvene armije i u organima Komune, bila kratkog veka i surovo u sopstvenoj krvi ugušena. Slosom Mađarske komune prestao je i rad Jugoslovenske komunističke frakcije u njoj. Upravo u to vreme bio je u novom naletu buržoazije u Vojvodini razbijen i ilegalni Savez pelagićevaca.

Bežeći ispred šestog terora kojem su bili izloženi komunari, mnogi su, poput Bele Linder, ministra Mađarske crvene armije, našli utočište u Vojvodini i bili svesrdno pomagani od revolucionarnog radništva i štici od progona udružene srpske i mađarske buržoazije.

Otuđa umešte zaključka valja istaći da je nacionalno mešavlje i internacionalistički solidarno radništvo Vojvodine pružilo značajnu moralno-političku pomoć Mađarskoj Sovjetskoj Republici. U njoj, kao i u velikoj oktobarskoj socijalističkoj revoluciji, mnogi Vojvodinci isticali su značajna iskustva. Mađarska Sovjetska Republika, uz stalni uticaj Velikog oktobra, kao objektivna realnost, doprinela je revolucionisanju radničke klase i jačanju komunističkog pokreta, usvajanju i razvijanju revolucionarne perspektive u Vojvodini 1919. godine.

sunce u prstenu rale nišavić

(Šezdesetoj godišnjici KPJ i SKOJ-a posve-
ćeno)

1   *Vreme u šake sakupljeno
u otvorenim kapijama sveta.
Gorama vidovito rasvetjeni vrhovi
kroz prostranstva između sjaja,
munjama odmeren put.*

2   *Ovde je lice toga puta
U svevelikom gorolomlju isklesana je nova
zora
iz tog bljeska izronila je cena vatrama,
spomen večnom putu.*

3   *Boje su zrak sjaja
stopilo se sunce u sjaju šestorukog
prstena
pretakan kroz sudnje vekove:
Istinu je tkalo i protkalo budućim i
prošlim zoramama,
Hitrilo i ishitrilo, sunce, reči
kroz zapaljenu buktinju šeste decenije,
kroz beskrajnu dalekovidost.*

4   *Nikom nije skrito moćno rađanje jutra
diže sad ono visoko čelo ljudskosti
gazeći k nebu šestom decenijom
Spajajući oko i nebesa.*

9   *Tito ovo znanje pod ovim nebom pretoči se
u čelo u ruke narodu.
Znanje i vreme u život urezano.
Očevećeno vreme samoupravnim krvotokom
i će biti da mu skiciram
To lice uboličeno u pravdu,
pretočeno u istinu, od istine
istiniti...*

revolucionarni omladinski pokret u vojvodini

Iljubivoje cerović

(Odlomak)

Prvi svetski rat, oktobarska socijalistička revolucija i Mađarska komuna imali su snažan uticaj na razvoj revolucionarnog pokreta vojvođanske omladine, koji doživljava transformaciju od socijalističkog u neposredan uticaj komunističkog pokreta.

Našavši se mobilisani na istočnom frontu, hiljadu vojvođanskih mladića, pretežno zemljoradnika, uključuju se u pobede Crvene armije, a pojedinci su stekli veliki ugled kao politički i vojni rukovodioci, posebno u radu Jugoslovenskog zagraničnog komiteta pri partiji boljševika.

Značajno je bilo i učešće vojvođanskih omladinaca u mađarskoj socijalističkoj revoluciji. Jeden deo učestvuje u borbama u okviru bačkih i banatskih odreda, a drugi deo, pretežno studenti, u aktivnostima revolucionarne akademiske organizacije *Gajilejev krug*.

Revolucionarni talas, predstavljen oktobarskom socijalističkom revolucijom, uticao je na organizovanje jugoslovenskih komunista, što je rezultiralo stvaranjem ISRPJ (k) 20. aprila 1919. godine u Beogradu. Revolucionarno opredeljena omladina se 10. oktobra 1919. godine u Zagreb organizuje u SKOJ. Upravo pod uticajem komunističke omladine otpočinju zajedničke akcije radničke i intelektualne omladine, iako ne bez otpora i nešhvatanja. To se najbolje ogledalo kroz formiranje skojevskih organizacija čija rukovodstva čine uglavnom mladi intelektualci, što je imalo za posledicu avantgarističke pojave, iako i zapostavljanje svakodnevne borbe u cilju poboljšavanja uslova života i rada mladih radnika. U vreme legalnog delovanja komunističkog pokreta, isem u zavičaju, aktivnost revolucionarno orijentisane vojvođanske omladine odvija se u okviru jugoslovenskih akademiskih komunističkih i socijalističkih klubova na univerzitetima u Beogradu, Zagrebu, Pragu, Beču i Parizu.

U vreme legalnog delovanja KPJ i SKOJ-a razvijen je veoma živ revolucionarni rad na području čitave Vojvodine. Mladi radnici, poljoprivrednici, studenti i učenici učestvuju na agitatorskim kursevima za mlade komuniste po čitavoj Vojvodini. Na području južnog Banata širi se marksistička literatura i organizuju saštanci na kojima se s osnovama marksizma upoznaje seoska omladina. Slično je i u naseljima Bačke, a živ politički rad u Subotici i čitavom regionu severne Bačke organizuju članovi Kluba marksista na Pravnom fakultetu u Subotici, organizacije SKOJ-a u Zrenjaninu, Kikiindi, Novom Sadu, Sremskoj Mitrovici, Pančevu.

Donošenje Obzname (1920) i Zakona o zaštiti države (1921) predstavljali su značajnu prekretnicu u radu revolucionarnog pokreta uopšte, posebno omladinskog. Prilogi komunista i sko-

jevaca u prvi mah su razbili njihove redove. Članstvo se gotovo osulo. Veze između partijskih i skojevskih organizacija se gube. Postepeno oživljavanje revolucionarnog pokreta nastaje kroz delovanje Nezavisne radničke partije i Saveza radničke omladine Jugoslavije. Nakon dvogodišnjeg uspešnog rada, označenog usponom revolucionarnog pokreta, vlasti zahtirajuju rad ovih legalnih formi delovanja KPJ i SKOJ-a.

Sve do 1928. osnovna karakteristika ažažovanja napredne vojvodanske omladine u uslovima razbijenosti partijskih i skojevskih redova opštećenih frakcionaškim borbama, bila je beskompromisna borba protiv nacionalističkih organizacija (Orjuna, Srna, Hanao i dr.), čija je delatnost, tolerisana a često i podstrekavana od režima, bila uperena protiv revolucionarnog pokreta i pripadnika nacionalnih manjina. Napredna omladina organizuje se u redove Omladinske maticе, pokreće list *Novu Vojvodinu*, organizuje zborove, piše proglašene, suprotstavlja se razularenim nacionalistima, dajući značajnu doprinos pobedi progresivnih snaga. KPJ i SKOJ, razdijeljeni teškim frakcionaškim sukobima, s rukovodstvom van zemlje, nisu predstavljali snagu koja će u tom trenutku moći da se stavi na celo sponzano mastalog revolta progresivno orijentisane omladine.

Aktivnosti skojevaca i mladih članova KPJ svode se na projedinačnu akciju na terenu.

Za ilustraciju ovakvog stanja može da posluži nekoliko primera: Mladi komunisti i simpatizeri revolucionarnog pokreta, uspostavljaju vezu sa sremskomitrovačkim političkim zatvorenicima; Ma Pravnom fakultetu u Subotici deluje Klub studenata marksista; vojvodanski studenti iz Beogradskog univerziteta organizuju živ kulturno-prosvetni rad na području južnog Banata; u Bačkom Petrovcu studenti iz Beograda i Bratislavе uspostavljaju veze s gimnazijalcima i mladim poljoprivrednicima, a takvih i sličnih aktivnosti ima na čitavom području Vojvodine.

Najznačajniji događaj u omladinskom revolucionarnom pokretu Vojvodine, u tom vremenu, bilo je održavanje Pokrajinske konferencije SKOJ-a, juna 1928. godine u Velikom Bečkereku (Zrenjanin), u vreme kada je stiglo Otvoreno pismo Komunističke internationale i Komunističke omladinske internationale upućeno jugoslovenskim komunistima, odnosno skojevcima u svrhu likvidacije dugotrajnih frakcijskih borbi koje su kočile KPJ u njemom razvoju »ka partiji masa«. Konferencija je konstatovala da su se frakcijske borbe uvukle i u Biro CK SKOJ-a, što se osetilo i u Vojvodini, a neposredno se održavalo kroz »nemanje veze s Birom CK, nemanje nikakvih pomoći miti direktiva za rad na stvaranju omladinskih organizacija u Vojvodini, usled čega je organizacija SKOJ-a bila prepuštena sama себi«.

Ovakvo opredeljenje je u značajnoj mjeri uticalo na prevazilaženje frakcionaštva u inače malobrojnim redovima revolucionarnog omladinskog pokreta, kao i u postepenom prevladavanju akademiskog ekumanizma, karakterističnog za pokret intelektualne omladine drugom polovinom dvadesetih godina. Za sve to vreme pokret intelektualne omladine, posebno studentske, bio je zatvoren u sebe, baveći se samim sobom, odbijajući bilo kakvu saradnju s ostalim omladinskim strukturama.

Proces jačanja revolucionarnog omladinskog pokreta u Vojvodini tokom 1928. godine nije dugo potrajavao, jer je ubrzo, 6. januara 1929. godine, proglašena monarhofašistička diktatura, kada otpočinju neviđeni progomi revolucionarnih snaga, a najveće žrtve pretprijeti su upravo skojevcima.

Monarhofašistička diktatura, koja se odvijala u periodu svetske ekonomiske krize, izazvala je velike promene u društvenom i političkom životu Kraljevine Jugoslavije. Nastup protiv stavu iščekivanja građanskih političkih partija, KPJ je bila jedina politička snaga u zemlji koja je pružila energičan otpor diktaturi. Njeni opredeljenje za dizanje oružanog ustanka, u situaciji kada za to nisu postojali nikakvi realni uslovi, međutim, imalo je za posledicu nemilosrdno razračunavanje režima s revolucionarnim pokretom, kada se na udaru našao omladinski revolucionarni pokret.

To je imalo za posledicu fizičko likvidiranje članova rukovodstava SKOJ-a kojih su se nalazili u zemlji, dok se veliki deo članstva i simpatizera našao na dugogodišnjoj robiji.

Na razvoj revolucionarnog pokreta veoma su bitno uticali i kadrovii koji su se školovali na Komunističkom univerzitetu nacionalnih manjina zapadu u Moskvi. To su uglavnom bili mladi radnici i poljoprivredni proletari svih nacionalnosti iz Vojvodine i ostalih delova zemlje, koji su ovde sticali visokoškolsko obrazovanje i tako pripremljeni vraćali se na rad u domovinu. Njihova delatnost postala je izuzetno značajna u periodu konsolidovanja partijskih i skojevskih redova. Veoma značajan uticaj na revolucionarni omladinski pokret u Vojvodini vrše omladinci iz redova studenata s univerzitetih centara i mladih radnika iz industrijskih regija po čitavoj zemlji.

Proces oživljavanja revolucionarnog pokreta u Vojvodini, nakon izobiljne krize u koju je zapao u vreme diktature i ekonomске krize, osetio se na čitavom području Vojvodine. To se, pre svega, ogledalo kroz stvaranje akcionog jedinstva omladine različite socijalne i nacionalne pripadnosti.

Među brojnim primerima treba ukazati na saradnju revolucionarne omladine u Subotici. Tokom 1933. godine, naime, pojavljuju se u isto vreme partijske celije među studentima na Pravnom fakultetu i među radničkom omladinom. Ove celije ubrzo se objedinjuju u Mesni komitet KPJ, čije su članstvo čili studenti, mladi radnici i srednjoškolci — mađarske, hrvatske i srpske nacionalnosti. U cilju idejnog uzdizanja prorađuju se marksistička literatura i partijski materijali, šire revolucionarne ideje među omladinom. Ubrzano se formira partijska tehnička i pokreće list *Revolucionarni front radnika i seljaka*. Već krajem 1934. godine u nekoliko fabrika i u studentitskim organizacijama vodeći uticaji preuzimaju komunisti. Policija ubrzo ulazi u trag članovima Mesnog komiteta KPJ. Prilikom radije veliki broj članova KPJ iz redova omladine biva uhapšen, izveden pred Državni sud za zaštitu države i osuden na višegodišnju robitu.

Pod uticajem revolucionarnog pokreta, u Starom Bečeju dolazi do tesne saradnje među radničkom i intelektualnom omladinom srpske i mađarske nacionalnosti, do tog vremena odvojenih i po nacionalnoj i po socijalnoj osnovi. Okupljeni oklo Jugoslovenske napredne omladine i Akademskog kluba, pokreće list *Rec*, koji smelo tretira aktuelna pitanja razvoja vojvodanskog društva u duhu marksističkih postavki o razvoju društvene zajednice.

Slična saradnja odvija se u Kikindi, Velikom Bečkereku, Pančevu, Novom Sadu, Sremskoj Mitrovici, Srbobranu, Senti, Adi, Bačkom Petrovom Selu i drugim mestima. Na oživljavanje revolucionarnog omladinskog pokreta uticala je direktiva Prvremenog rukovodstva SKOJ-a, na osnovu stava KPJ, pod nazivom *Za rad SKOJ-a u Vojvodini*, kada je od članova KPJ zahtevano da pni partijskim celijama formiraju skojevskе organizacije. To je, u stvari, bio početak obnavljanja SKOJ-a.

Period posle 1935. godine, pa sve do izbijanja aprilijskog rata 1941, bio je obeležen veoma složenom situacijom u svetu, što se reflektovalo na stanje i aktivnost u ovkim omladinskim pokretima. Fašizam, toleriran, a često i podstrekovan od strane građanskog društva, u nameri da bude isklonišen kao udarna snaga protiv narastajućeg revolucionarnog pokreta u svetu, otpočeо je sve drnske i bezobzirne da osvaja političke i ekonomiske pozicije u mizu evropskih država.

Jedini organizovani otpor nadirajućem nacizmu i fašizmu na čitavom medunarodnom planu daje revolucionarni pokret. Od izuzetnog značaja za organizovani nastup revolucionarnih snaga bili su VII Kongres Kominterne i VI Kongres Komunističke omladinske internationale, 1935. godine. Prihvatajući stavove VII Kongresa Kominterne, VI Kongres KOJ obavezao je sve saveze komunističke omladine da u cilju stvaranja jedinstvenog fronta mlade generacije u borbi protiv fašizma i rata, odmah pristupe okupljanju i organizovanju svih antifašističkih i nefafašističkih omladinskih snaga u borbu protiv fašizma i rata na osnovu svakodnevnih specifičnih omladinskih zahteva, pre svega na platformi borbe za slobodu, mir i napredak. Od istorijskog značaja za razvoj revolucionarnog pokreta među omladinom bilo je, na osnovu IV zemaljske konferencije KPJ i Splitskog plenuma CK KPJ 1935. godine, određivanje stavova za rad revolucionarne omladine na IV zemaljskoj konferenciji SKOJ-a, održanoj 19. septembra 1935. godine u Zagrebu. Tom prilikom data je inicijativa za stvaranje saveza radne omladine građa i istela, na osnovu koga će se okupiti i ujediniti sve organizacije i društva radne omladine, bez obzira na njihovu političku pripadnost i koji ih, u procesu borbe, kroz akcije, vaspitava i organizuje u jedinstveni front revolucionarne omladine.

Odluke IV konferencije SKOJ-a u suštini su značile stvaranje širokog, na političkoj platformi KPJ zasnovanog narodnog fronta među omladinom. Ovako inarasli i ojačali revolucionarni omladinski pokret, nisu mogli da ugroze ni pokušaji likvidiranja SKOJ-a, koji su dolazili od strane partijskog rukovodstva iz inostranstva. Dolazak partijskog rukovodstva u zemlju i formiranje novog Centralnog komiteta na čelu s drugom Titom, konačno su usmerili revolucionarni omladinski pokret na pravi put. Od tog trenutka otpočinje period konsolidovanja partijskih i skojevskih redova i povišenja masovne baze pokreta. Neposredna posledica nove politike KPJ bilo je dosledno opredeljivanje SKOJ-a u pravcu komunističke organizacije omladine, koja se povezuje i politički usmerava akciju najširih omladinskih slojeva.

Stavovi KPJ i SKOJ-a o zadacima revolucionarne omladine na okupljanju svih antifašističkih omladinskih snaga prihvaćeni su među skojevcima i članovima KPJ u Vojvodini. Oni su bili usmereni u pravcu objedinjavanja svih antifašističkih snaga u jedinstvenu opštvo vojvodansku organizaciju mladih. Ovaj proces, otpočeo u proleće 1935. godine, prilikom priprema i izvođenja »petomajskih« parlamentarnih izbora, intenzivno se odvija i među radničkom i među intelektualnom omladinom, u okvirima revolucionarnih organizacija u fabrikama, na fakultetima, u škola, u selima. On će se septembra 1936. godine sliti u jedinstvenu inicijativu, kada je formiran Omladinski kulturno-privredni pokret (OMPOK). Osnovnu inicijativu omladinske organizacije predstavlja je narodnofrontovska konцепцијa društvenog razvoja, koju je osmisliла i borila se za njenu realizaciju Komunistička partija. Zahvaljujući angažovanju članova KPJ i SKOJ-a, nekoliko meseci nakon osnivanja, OMPOK u svojim redovima okuplja preko 2.000 omladina i omladinku iz raznih socijalnih i nacionalnih struktura i regiona. Vojvodine, svrstane u 25 mesnih organizacija. I letiščna analiza saštava rukovodstava i mesnih odbora dovodi do zaključka da su u njegovim redovima bile zastupljene sve omladinske strukture, što se u takvoj masovnom obimu po prvi put dogodilo u istoriji Vojvodine.

U relativno kratkom vremenu odyjao se u okvirima organizacija OMPOK-a čitav niz aktivnosti koje su imale zajednički cilj – okupljanje celokupne vojvodanske omladine na narodnoinfrontovskoj političkoj platformi KPJ. U mnoštву raznovrsnih akcija, značajem i posledicama izdavaljalo se nekoliko: Dan vojvodanske kulture XIX veka u Petrovgradu; Dan čehoslovačke kulture u Novom Sadu; formiranje Omladiinskog univerziteta u Novom Sadu; osnivanje Ekonomiske zajednice vojvodanskih akademskih udruženja u Novom Sadu. U cilju neposrednjeg kontaktta s članstvom polkrenuti su organi OMPOK-a, *Naš život i Naša knjižica*. Sem pomenuotog, delegacija od 10 članova prisustvovala je Svetskom omladiinskom kongresu u Parizu.

Uprkos povremenim neusuglasicama između »levičara« i »umerenih«, koje nisu poštedile ni rukovodstvo OMPOK-a, kroz svakodnevne aktivnosti ove antifašističke omladinske organizacije sve više dolaze do izražaja stavovi KPJ i SKOJ-a, posebno na planu međunarodnog zbiljavljavanja. Tako je kao neposredan povod zabrani OMPOK-a, u oktobru 1937. godine, poslužila Rezolucija vojvodanske studentiske omladine, koju su sačinili vojvodanski visokoškolci svih nacionalnosti, a u kojoj se formulišu, na osnovu revolucionarne političke platforme KPJ, stavovi po pitanjima daličeg političkog, ekonomskog, društvenog i kulturnog razvoja Vojvodine i Jugoslavije, kao zajednice ravnopravnih načina bez ekonomskse eksploracije.

Uprkos nedostacima u organizovanju, izvesnom zapostavljanju privrednih pitanja, iopterećenosti tradicionalizmom, a u izvesnom trenutku čak i avangardizmom, OMPOK je dao neprekidniv doprinos okupljanju, povezivanju i političkom usmeravanju progresivnog pokreta omladine svih nacionalnih i socijalnih struktura u pravcu masovnog političkog rada pod uticajem narodnofrontovske konцепцијe društvenog razvoja, koju je osmisliла i realizovala KPJ. Ovakvim delovanjem stvorena je snažna branata nadirana fašističke ideologije, kojoj je drugom polovinom tridesetih godina bila veoma izložena vojvodanska omladina.

Iako je OMPOK, kao organizacija, prestao da deluje u oktobra 1937. godine, revolucionarna aktivnost »ompokovaca« je kroz veoma različite forme nastavljena. To se, pre svega, odnosilo na delovanje listova *Naš život i Naša knjižica*. Narodnofrontovski tim je nadirena vojvodanska omladina angažuje se i na međunarodnom planu.

Najznačajnije u ovom angažovanju vojvodanske omladine bilo je njeni učešće u španskom građanskom ratu. Na španskim bojištima mnogi od njih ostavili su svoje živote. Pored angažovanja na ratništva, vojvodanska revolucionarna omladina u zemlji prikupljala je materijalnu pomoć, organizovala manifestacije solidarnosti, pisala i širila proglase, borila se za povratak »španskih boraca« u domovinu.

Agresija hitlerske Nemačke na nezavisnost demokratske Čehoslovačke izazvala je talas protesta u čitavoj zemlji. Uprkos distanciranju režima od ove agresije u vreme kada je postajalo sve očiglednije približavanje sitama osovine, hiljadu mlađih Vojvodana javljalo se dobrovoljno za odbranu nezavisnosti i slobode Čehoslovačke.

Isto iako u slučaju Čehoslovačke, vojvodanska omladina oštro reaguje i na agresiju fašističkih i nacističkih zemalja na Albaniju, Grčku, Poljsku, kojom otpočinje drugi svetski rat.

Od posebnog značaja za realizaciju narodnofrontovske konцепцијe KPJ u Vojvodini bilo je angažovanje anti-fašističke omladine iz redova vojvodanskih narodnosti. Upravo ovo vreme obeleženo je intenzivnim raslojavanjem u redovima omladine narodnosti na lidejno-političkim osnovama.

Usled stalnog pogoršavanja položaja dolazi do sve većeg približavanja inteligencije i radničke omladine i u redovima narodnosti.

Svoju revolucionarnu opredeljenost omladina mađarske narodnosti nadjoslednje je izražavala kroz »hidovski pokret«, koji je nastao okupljanjem progresivne omladine iz svih socijalnih struktura oko časopisa *Hid*.

Nastao 1934. kao rezultat realnih potreba progresivnog dela omladine iz redova mađarske narodnosti, anti-fašistički opredeljenje, *Hid* je postepeno dolazio sve više pod uticaj revolucionarnog pokreta. Ovaj proces je okončan 1936. dolaskom revolucionarno opredeljene omladine na čelo redakcije, kada *Hid* postaje publikacija marksistički idejno-politički orijentisane omladine.

Kada je fašizam nadirao Evropom, *Hid* je postao stožer oko koga se okupila revolucionarna i anti-fašistički opredeljena omladina mađarske narodnosti, izgrađujući bratstvo i jedinstvo svih vojvodanskih nacija. Već 1937. godine osceao se uticaj *Hida* ne samo na redove napredne omladine, već i na široj javnosti. Dolazak novog partiskog rukovodstva u zemlju, na čelu s drugom Titom, odrazio se na pojačanu aktivnost i još određenije revolucionarno opredeljenje *Hida*. Sve veći broj mlađih radnika, studenata, zemljoradnika i srednjoškolaca uključuje se u akcije ovog časopisa. Na taj način stvara se oko njega revolucionarno opredeljeni pokret, a mlađa generacija, koja sledi u učestvuju u njegovim akcijama, konstituiše se kao »hidovska omladina«.

Od izvanrednog značaja za jačanje revolucionarnog omladinskog pokreta oko časopisa *Hid* predstavljalo je organizovanje saštanika regionalnih saradnika septembra 1937, kada je govoreno o politici Narodnog fronta i zalaganjima novog partijskog rukovodstva na čelu s drugom Titom. Saštaniku su prisustvovali saradnici *Hida* iz redova radničke i intelektualne omladine iz Subotice, Sombora, Sente, Starog Bečeja, Petrovgrada (Zrenjanin) i drugih mesta, kao i studentskih udruženja *Boljaji Farkaš* na

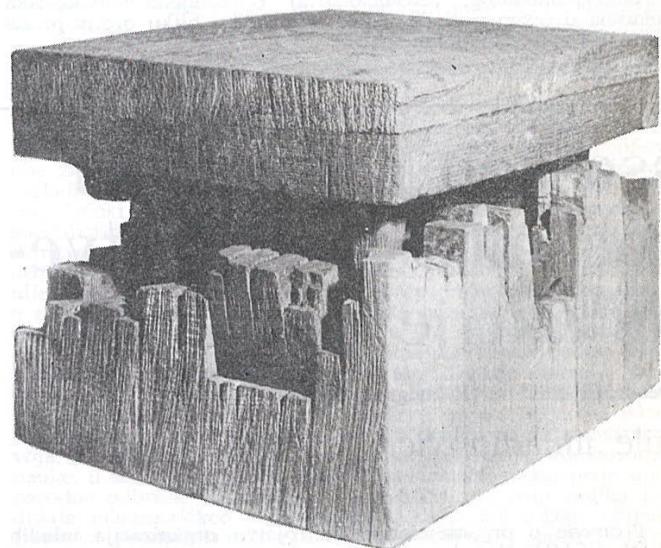
Beogradskom univerzitetu i Kulturnog udruženja mađarskih studenata na Zagrebačkom sveučilištu. Tom prilikom posebno je istaknuto da se u aktivnostima Narodnog fronta mora da mađe »svaki onaj kojii želi mir i društveni progres i ko je spremam da se za njega bori, bez obzira šta ga očekuje na tom putu«.

U vreme konsolidovanja redova KPJ i SKOJ-a »hidovska omladina« razvija isadržajima i oblicima veoma bogatu aktivnost: organizuje predavanja u cilju obrazovanja radnika i zemljoradnika, priredbe, popularne seminare, škole za radničke poverenike. Organizovana je i pokretna biblioteka koja širi marksističku i naprednu literaturu širom Vojvodine. Komisije za rasturanje *Hida* postaju isvojevrsni stožeri okupljanja i delovanja revolucionarnih snaga. Konferencije komisija za rasturanje *Hida* bile su, u suštini, seminar za skojevske i partijske aktivnosti.

Iz redova »hidovske omladine« ponikao je veći broj partijskih i skojevskih aktivista, posebno članova obnovljenih okružnih komiteta KPJ i SKOJ-a, u vreme koje je neposredno prethodilo apriliškom ratu 1941. »Hidovski pokret« izdržao je sve udare režima, posebno onaj kada je veći deo redakcije i saradnika uhapšen prvi dana januara 1941, neposredno po zahtvari URSS-ovih similitudika, protiv koje je ustala sva revolucionarna omladina, među kojom i »hidovska«.

Delujući ioko časopisa *Hid*, vaspitala se čitava generacija revolucionarne omladine, koja će revolucionarni zamos preneti i u dane NOB-a, u kojoj će mnogi učestvovati i položiti život za ideju socijalističke revolucije za koju su se reču i delom borili punih pet godina.

Pokret »hidovske omladine« nailazio je na velike simpatije među vojvodanskom omladinom ostalih nacionalnosti. Posebno je bila značajna saradnja OMPOK-a s *Hidom*. Razmena napisa,

zajednički aktivisti, moralna podrška rečju i delom, karakterisali su saradnju ova dva najznačajnija punkta revolucionarnog pokreta vojvodanske omladine. Ona se nalazila pod neposrednim uticajem KPJ, što je predstavljalo izuzetan doprinos saradnji omladine svih nacionalnosti Vojvodine.

Doprinos »hidovske omladine« bio je i uspostavljanje veze s komunistima zatočenim u sremskom mitrovачkoj kaznioni. Iako su ih delili zatvorski zidovi, oni ostvaruju, raznim kanalima, vrlo plodnu saradnju, što je imalo značaj za razvoj revolucionarnog pokreta u Vojvodini. Njihovi stavovi, saopšteni kroz istranicu *Hida*, imali su izuzetan uticaj na idejno formiranje »hidovske omladine«.

Snažan prodor revolucionarni pokret vrši i među omladinom rusinske narodnosti. Revolucionarno jezgro stvara se i među »zarjaškom omladinom« okupljenom oko levicaški omijentisanog časopisa na rusinskom jeziku *Zarja*. Pod uticajem »zarjaške omladine« iž temelja su uzdržane pozicije kulacko-klerikalnih krugova, do tada dominantnih u kompletnom životu pripadnika rusinske nacionalnosti. Konsolidovanjem partijskih i skojevskih redova, među omladinom rusinske narodnosti formirajuće se revolucionarno jezgro koje je s uspehom povelo borbu protiv pokušaja desničarskih snaga da zauzmu vodeći uticaj među mladim Rusinima.

Opredelivši se za progresivnu društvenu kretanja, napredna omladina iz redova Rumuna uključuje se postepeno u revolucionarni pokret usmeren protiv odlučujućeg uticaja crkve na duhovni i privredni život pripadnika rumunske narodnosti u Jugoslaviji. To je predstavljalo solidnu osnovu za delovanje revolucionarnog pokreta na radničku i intelektualnu omladinu iz redova Rumuna, što će posebno doći do izražaja u godinama učići rata.

Drugom polovinom tridesetih godina snažno uporište stiče i revolucionarni pokret među omladinom slovačke narodnosti. Uporišta stiče kako među intelektualnom omladinom koja je studirala na univerzitetima u zemlji i inostranstvu, tako i među

agrarnim proletarijatom i radnicima. Stvaranje skojevskih organizacija u naseljima sa slovačkim stanovništvom, kao i preuzimanje uprave Udruženja slovačkih studenata od strane skojevaca, najbolje ilustruje revolucionarno opredeljenje slovačke omladine.

Revolucionarno opredeljena omladina u zavičaju učestvuje u štrajkovima, demonstracijama, sačinjavajući i širenju proglaša, akcijama solidarnosti sa zatočenim revolucionarima, prikupljanju crvene pomoći, proučavanju i širenju marksističke literature, formirajući pantujskih i skojevskih organizacija, borbi za osvajanje ključnih pozicija u raznim kulturnim, prosvetnim i sportskim udruženjima mladih i sl.

Skojevska organizacija postaje inicijator i realizator veoma značajnih aktivnosti koje su okupljale i idejno usmeravale vojvodansku omladinu. Najznačajniji pojavni oblici u odnosu na okupljanje antifašističke omladine bile su posete studenata, članova Vojvodanske akademiske trpeze iz Beograda, naseljima u Vojvodini, s programom koji je široj revolucionaru misao i zbiljavao omladinu razne nacionalne i socijalne pripadnosti, logorovanje članova SKOJ-a i simpatizera revolucionarnog pokreta na Fruškoj gori (Beočin 1939, Testera 1940), u cilju proširivanja marksističkog obrazovanja i praktičnih priprema za dograde koji su usledili.

Medu akcije u kojima je vojvodanska revolucionarno opredeljena omladina učestvovala svakako treba istaći i velike radničko-studentske demonstracije (1939) u Beogradu, štrajk aeronautečara (1940) u Beogradu, organizovanje VI zemaljske konferencije SKOJ-a (1940) u Zagrebu, u društvenim prostorijama vojvodanskog studentskog udruženja *Mihajlo Polit Desančić*, kogoj je prisustvovao i o organizaciji se najpohvalnije izrazio drug Tito i druge akcije.

Sem piomenutog, revolucionarno opredeljena vojvodanska omladina u ovom periodu izdržala je veliku bitku protiv profašističkih i nacionalističkih snaga.

sso kao organizator socijalističke društvene akcije mladih

Preobražaj SSO od IX kongresa SSOJ do danas

mile miladinović

Promene u organizacionom ustrojstvu organizacija mladih (SKOJ, USAOJ, Narodna omladina, Savez omladine, Savez socijalističke omladine) dešavale su se u skladu s promenama društveno-političkih uslova u kojima su te organizacije delovale: u buračkoj Jugoslaviji, u toku NOB-a, u posleratnoj izgradnji, u periodu nastanka isamoupravljanja i u periodu razvoja delegatskog sistema. Poslednja suštinska promena organizacionog ustrojstva definisana je na Trećoj konferenciji Saveza komunista Jugoslavije (6–8. decembra 1972. godine).

U procesu poslednje organizacione transformacije omladinske organizacije mogu se uzdvojiti četiri faze:

1) faza telomjisko-političke pripreme organizacionih promena — Treća konferencija SKJ, 47. sednica Predsedništva Konferencije SKJ, odgovarajući saštanci u Socijalističkom savezu, Savezu omladine i Savezu studenata. Isknatisani su stavovi shodno kojima je potrebno da se stvari jedinstvena organizacija mladih na osnovu temeljnog reformisanja Saveza omladine, Saveza studenata i društvenih organizacija koje okupljaju mlade;

2) faza konstituisanja Saveza socijalističke omladine — Deveti kongres SSO Jugoslavije, republički kongresi i pokrajinski konferencije, odgovarajući skupovi u društvenim organizacijama i na različitim nivoima omladinskog organizovanja. Osnovno nastojanje u ovoj fazi odnosi se na što doslednije prestrojavanje organizacije prema usvojenom organizacionom konceptu;

3) faza začinjavanja novog organizacionog koncepta SSO — praktične akcije i delovanje organizacije na planu stalnog ostvarivanja usvojenog ustrojstva. Tumačenje koncepta, njegova primena i otklanjanje pogrešaka — osnovne su karakteristike ovog perioda. Rezultati celokupnog procesa rezimirani su na izbornim konferencijama u SSO (1976–1977. godine);

4) faza dogradnje organizacionog koncepta, preispitivanje funkcionisanja pojedinih njegovih elemenata i jačanje njegove efikasnosti. Ova faza je omedena omladinskim kongresima (1978. godina).

Nakon Pisma Izvršnog komiteta CK SKJ i druge Tita, slabosti u radu omladinskih organizacija postale su vidljive, a potreba za njihovim otklanjanjem evidentna i hitna. Najveće slabosti bile su: a) gubljenje osnovnih karakteristika članstva

Od izuzetnog značaja za dalji razvoj revolucionarnog omladinskog pokreta u Vojvodini bila je Peta pokrajinska konferencija SKOJ-a, održana u Petrovgradu, avgusta 1940. godine. U Rezoluciji, tom prilikom usvojenoj, posebno se ukazuje da je SKOJ »masovna, borbeni i vaspitna organizacija omladine. To znači da SKOJ nije organizacija izabranih, drugim rečima komunistička organizacija mladih, već je masovna organizacija omladine pomoći koje se tona vaspitava u duhu marksizma-lenjinizma, uči komunizmu i istovremeno vodi borbu za bolji život i lepu budućnost. Da je SKOJ masovna i vaspitna organizacija, kaže se dalje, znači da svakog omladincu kogoji se oseća skojevcem, bez izbjega na njegovu izgradnju, treba takvim i smatraći, kako bi se vaspitao i izgradio u komunistu.

SKOJ ne treba shvatiti samo kao njegov ilegalni deo, ištiće se u Rezoluciji, već što predstavlja njegov kostur, dok ostali deo čine polulegalnu rukovodstva i masovna udruženja, pa u tom cilju treba isuzbiti sve sektaške tendencije. SKOJ je, dakle, vanpartijska masovna organizacija u kojoj se uticaj KPJ vrši »preko članova Partije koji kao omladinci rukovode radom SKOJ-a i obezbeđuju pomoći i rukovodstvo Partije u njemu, i to ne metodom naredivanja u ime Partije, već metodom ubedivanja omladine«.

Ovakvo oposobljen revolucionarni omladinski pokret spremno je dočekao istorijske događaje 1941., koji su opredelili čitav tok istorije naših naroda i narodnosti. Generacija revolucionara izrasla iz redova vojvodanske omladine, u vreme 27-martovskih događaja 1941. godine, izrazila je svoje političko opredeljenje. Na vest o potpisivanju trojnog pakta vojvodanska omladina našla se u povorkama demonstranata, izražavajući spremnost da na ruševinama starog društva stvori zajednicu slobodnih, političkih, nacionalno i socijalno ravnopravnih ljudi.

i organizacije, b) veoma izražen forumski rad i verbalizam, c) slabljenje idejnog i akcionog jedinstva mlađe generacije, d) slabljenje idejnog i akcionog jedinstva organizacije u celini, e) gubljenje veze s akcijom organizovanih socijalističkih snaga i dr. Razlozi koji su doveli omladinske organizacije u ovakvu situaciju uglavnom su poznati, a ovde je dovoljno da diodamo da je organizaciono ustrojstvo, onakvo kako je tada bilo, znatno doprinelo takvoj situaciji. Otuda je i jedan od glavnih alkancata u nameravanim promenama stavljen na organizacionu transformaciju omladinskih organizacija.

»Trebalо bi što prije privesti kraju reorganizaciju omladinskih organizacija u Savezu socijalističke omladine Jugoslavije. Jer, neophodna nam je idejno-politički i organizaciono jedinstvena i masovna organizacija, socijalistički jasno opredeljena i efikasna i vaspitnom i društveno-političkom radu. Jedino, kao takva, ona će odgovarati potrebama i željama najširih slojeva omladine i djelovati samostalno u okviru jedinstvenog fronta organizovanih socijalističkih snaga sa Savezom komunista na čelu. Takva samostalnost je uslov njene stvaračke aktivnosti u borbi za unapređenje socijalističkih odnosa. Ali Savez socijalističke omladine ne treba da se razvija kao nekakav opštepolitički predstavnik omladine, u neku posebnu omladinsku političku partiju. Specifična uloga tog omladinskog saveza je u tome da u svojim redovima okuplja što šire mase mladih ljudi, kao i njihove raznovrsne organizacije, da ih povezuje sa drugim organizovanim socijalističkim snagama, posebno u okviru Socijalističkog saveza, da utiče na formiranje socijalističke društvene svesti mladih ljudi, da se bori za napredak socijalističkog društva i ostvarivanje potreba i interesa omladine. Njegova je uloga da bude organizator socijalističke društvene akcije omladine, da neguje njene težnje, da bude u prvim redovima borbe za naprednije i bolje...«

TITO — na X kongresu SKJ, 1974.

Prema tome, suština novog organizacionog ustrojstva sastojala se u sledećem:

1) omladinska organizacija se konstituiše kao jedinstveni socijalistički front mlađe generacije, koji okuplja mlađe ljudi kao pojedince i sve njihove organizovane obilježje društvenih aktivnosti. To podrazumeva da omladinska organizacija, ma široko platiformi borbe za samoupravni socijalizam, organizuje i aktivira sve mlađe ljudi koji su spremni da se za njega bore, da širim i raznovrsnošću svog delovanja ostvaruje uticaj na one mlađe ljudi koji su još nisu aktivirali i čija je politička orientacija tek u formiraju, da ih sve više uvlači u borbu za ostvarivanje sopstvenog programa ikoji se zasniva na jedinstvenim organizacionim principima u razmerama čitave SFRJ;

2) Savez studenata u programskom, akcionom i organizacionom smislu postaje konstitutivni element organizovanja omladine na svim nivoima;

3) društvene organizacije koje okupljaju omladinu postaju kolektivni članovi SSO. Oni imaju samostalnost u ostvarivanju svojih funkcija i zadražavaju vertikalno povezivanje i organizovanje. Na svim nivoima omladinskog organizovanja ostvaruje se akcionala povezanost svih oblika društvenih organizacija u SSO;

4) omladina se organizuje po dva osnova: prema mestu i području rada i života i u društvenim organizacijama;